

Syvää ja kirkasta

■ JUKKA KEKKONEN

Aulis Aarnio: *Oikeutta etsimässä. Erään matkan kuvaus*. Talentum 2014.

Tapio Markkanen – Allan Tiitta – Paula Havaste (toim.) *Suomalaisia tieteen huipulla. 100 tieteen ja teknologian saavutusta*. Gaudeamus 2014.

Vain – tai pitäisikö sanoa peräti – viisi suomalaista lakimiestä (Matti Calonius (1738–1817), Leo Mechelin (1839–1914), K. J. Ståhlberg (1865–1952), Inkeri Anttila (1916–2013) ja Aulis Aarnio (s. 1937) ovat päässeet *Suomalaisia tieteen huipulla* -teokseen. Teoksen hyvin perusteltu lähtökohta on ollut se, että erilaisilla, myös pääosin muilla kuin tieteellisillä, ansiolla on voinut päästä mukaan galeriaan. Tiede on yhteiskunnalli-

nen instituutio ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen ajatus on pitkään ollut kirjattuna yliopiston lakisääteiksi perustehtäväksi tutkimuksen ja opetuksen ohella. Siksi on perusteltua esimerkiksi Suomen ensimmäisen prokuraattorin, senaattorin ja merkittävän oikeustaistelijan, Suomen valtiosäännön isän ja ensimmäisen tasavallan presidentin ja kansainvälisestikin huomattun humanin ja rationaalisen kriminaalipolitiikan kehittäjän mukaan ottaminen galleriaan. Saavutukset ovat erilaisia ja osin yhteismitattomia, mutta kaikki oikeusoppineet ovat paikkansa kokemassa ansainneet.

Oikeusoppineista Aulis Aarnio olisi läpäissyt kirkkaasti seulan myös puhtaasti tieteellisillä ansioilla. Hänet tunnettiin nuoruudessaan etevänä perinteisen oikeustieteen harjoittajana, lainoppineena, jonka väitöskirja perheoikeuden alalta (*Perillisen oikeusasemasta*, 1967) tuotti oikeustieteen piirissä harvinaisen laudatur-arvotukseen. Kuten Urpo Kangas kirjoituksessaan (s. 168–169) arvioi, tutkimus on kestänyt hyvin ajan hammasta.

Sittemmin Aarnio on kuitenkin luonut merkittävän kansainvälisen maineensa oikeusteoreetikkona ja oikeusfilosofina, oikeuden ja oikeudenmukaisuuden kysymysten monipuolisena ja syvällisenä pohtijana. Erityisesti oikeudellisen ratkaisutoiminnan tosiasiallinen luonne, oikeudellinen argumentaatio lainkäytössä ja oikeuden ontologia ovat olleet hänelle tärkeitä tutkimiskohteita.

Suurin osa Aarnion poikkeuksellisen laajasta tieteellisestä tuotannosta kytkeytyy myös suoraan tai välillisesti demokratian ja oikeusvaltion perustaviin kysy-

myksiin, joihin Aarnio on vuosikymmenten mittaan ottanut usein kantaa. Toiminta Yhteiskuntatieteellisen tutkimuslaitoksen johtajana lavensi Aarnion näkökulmaa oikeustieteen ulkopuolelle, erityisesti yhteiskuntatieteiden suuntaan. Hänen aloitteestaan perustettiin 2000-luvun alussa Tampere Klubi, jonka vuosittaisessa kansainvälisessä seminaarissa pohditaan eri tieteenalojen näkökulmista demokratian aina ajankohtaisia peruskysymyksiä nopeasti muuttuvassa maailmassa. Viime vuosina esimerkiksi talouden kriisit ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden lisääntymisen vaikutukset ovat olleet keskustelujen kohteena. Tämän yhteisön aktiivisia jäseniä on maailman tieteen huipulla.

Suomalaisen lakimieskunnan näkökulmasta on ollut hienoa, että Aarniolla oikeustieteen teoreettiset kysymykset eivät ole koskaan eläneet tyhjiössä, vaan ne ovat aina olleet havainnollisella ja hedelmällisellä tavalla sidoksissa reaali maailman ongelmiin ja ilmiöihin. Hän on opettajansa Simo Zittingin tavoin pyrkinyt saattamaan oikeuden (oman tutkimuksellisen tematiikkansa puitteissa) vastaamaan muuttuneen yhteiskuntatodellisuuden esille nostamiin haasteisiin. Hänen teostensa painoarvoa on varmasti lisännyt ajatuksen kirkkaus ja sanonnan huolellisuus. Kuten Kangas toteaa: Aarnio on osannut salakuljettaa ratkaisuihinsa syvällisiä oikeusteoreettisia oivalluksia ilman, että käytännön juristi on niitä teoreettisiksi mieltänyt.” Mainittujen seikkojen vuoksi Aarniota on aina arvostettu suuresti myös käytännön lakimiesten keskuudessa.

Aarnion akateemisten saavutusten arvo vain nousee, kun hä-

nen uransa sijoittaa aikakautensa kontekstiin. Hän loi merkittäviksi osoittautuneet kansainväliset tutkimukselliset yhteytensä aikana, jolloin suomalainen oikeustiede oli korostuneen kansallista, epäteoreettista ja pitkälti sisäänpäin kääpertynyttä eikä valmiita väyliä kansainväliseen tutkimukselliseen keskusteluun ja tutkimukseen osallistumiseen ollut juuri tarjolla. Aarniolla oli nöyryyttä ja kärsivällisyyttä hakea oppia sekä inspiraatiota monilta suunnilta. Pohjoismaiden lisäksi Saksa, Puola ja sittemmin myös Argentiina ja Espanja olivat maita, joiden tutkijoiden kanssa hän loi tiiviit yhteistyökuviot. Tärkeitä vaikutteita hän sai myös kotimaisen filosofian suurilta kansainväliselle huipulle yltäneiltä tutkijoilta G. H. von Wrightista ja Jaakko Hintikasta alkaen.

Aarnio oli pioneeri myös oikeustieteellisen tutkijankoulutuksen alalla vuosikymmeniä ennen kuin valtiovalta alkoi panostaa tutkijakouluihin ja tutkimusohjelmiin. Hän ymmärsi erityisen selvästi tieteen sosiaalisen ja kollektiivisen luonteen sekä jatkuvan kysymisen, keskustelun ja kyseenalaistamisen merkityksen. Kirjassa on lukuisia havainnollisia kertomuksia tästä. Aarnion oppilaista peräti viisitoista on edennyt professoreiksi saakka. Luku lienee lähellä Suomen ennätystä koko tieteen kenttäkin huomioon ottaen.

Aarnio on myös kulttuuriperisoon. Eläkkeelle siirtymisensä jälkeen hän on kirjoittanut useita historiallisia romaaneja ja näytelmiä – unohtamatta historian tutkimustakaan (*Lain ja oikeuden tähden. Tampereen käräjäoikeuden historia 1830–2010*). Nämä edelleen aktiivisina jatkuvat harrastukset tule-

vat esille myös *Oikeutta etsimässä* -teoksen artikkeleissa. Se on suurenmoinen ja intellektuaalisesti inspiroiva kertomus suhteellisen vaatimattomista oloista lähteneen lahjakkaan nuorukaisen matkasta tieteen kansainväliselle huipulle. Se opettaa monen muun seikan ohella sen, että tieteellisessä tutkimuksessa ei tunneta pikavoittoja. Pitkäjänteinen panostaminen perustoimintoihin on menestyksen lähtökohta.

Teoksesta voi lukea – osin rivien välistä – kauniin tarinan demokraattisen oikeus- ja hyvinvointivaltion vahvuuksista ja ajan hammasesta kestävästä arvosta. Suomessa 1960- ja 1970-luvulla luotu mahdollisuuksien tasa-arvo on taannut sen, että maan lahjakkuuspotentiaali on saatu korkean koulutuksen piiriin laajalla rintamalla. Se on edelleen, eriarvoistumisen trendistä huolimatta, pienen maan vahvuus, joka on näkynyt Pisa-menestyksessä saakka.

Kirjan pitäisi itsestään selvästi kuulua oikeustieteellisten koulutusyksikköjen pakollisiin tutkintovaatimuksiin. Se antaa paljon inspiraatiota ja ajateltavaa myös kaikille akateemisen maailman toimijoille.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston oikeushistorian ja roomalaisen oikeuden professori.